

Fiskekjølkje, ei mørk sidtrøye, brukt i Hallingdal.

I. Kilder og kildedrøfting.

Oppgave ved kurset Drakt og samfunn

***Vibeke Hjørnevåg
2005***

INNLEDNING.

I Hallingdal har en i hovedsak tre slags mannsbunader. Den mest brukte er "korttrøyekledu" med svart trøye og vest som begge når godt og vel ned til livet. Svart kne- eller langbrok hører til. Det er sølvknapper i trøye, vest, på utsida av kneet på knebroka og i eventuell lem på broka. Kvitttrøyebunaden med kvit utsauma trøye, raud vest med sølvknapper og utsauma svart knebrok brukes også, spesielt som brudgomsbunad. I nedre deler av dalen, Flå og Ytre-Nes, har en tatt opp igjen bruken av ei svart sidtrøye, såkalla "fiskekjølkje". Alle de tre nevnte bunadene er staselige kledninger, men jeg syns sidtrøyene på en måte gir kledningene mer "karakter". Den utsauma kvite sidtrøya kan i noen tilfelle bli litt outrert, mens den mørke "fiskekjølkjen" er anvendelig ved de fleste anledninger. Bunadsbøker og -brosjyrer angir at "fiskekjølkjen" er mest kjent fra Flå og Ytre-Nes, samt Krødsherad, Sigdal og Eggedal utenfor Hallingdal. Men det legges ofte til: "En kjenner den også fra de øvre bygdene". Dette gjorde meg nysgjerrig. Jeg ville prøve å finne en "fiskekjølkje" som var typisk for den tida da trøya ble brukt i hele dalen. Målet var å få laget et mønster så jeg kunne sy en slik trøye til mannen min. Et annet poeng er at sidtrøyer som "fiskekjølkjen" ble brukt samtidig med at kvinnene brukte rukkastakk. Med den interesse som en nå ser for rukkastakken, kunne det være interessant å vite litt mer om en av de samtidige kledningen til mennene.

Definisjon:

Fiskekjølkjen er ei sidtrøye av mørk vadmél. Svart er vanligst, men en finner også mørkblå og mørkbrun. Se bilde 1 til 3. Trøya er kanta med svart eller mørk brun fløyel. Ermene er trange med påsydde fløyelskanta ermebryninger/aksleskoninger. Kragen er en fløyelskanta ståkrage. På ermene og langs begge trøyeslaga er det pynta med knapper, gjerne i sølv, men også tinn og messing. Lengden er godt ned på sete. Ryggen har gitt trøya navnet. Se bilde 1. Den er satt sammen av tre stykker samt to innsydde kiler. Framstykkene går også godt bak på ryggen. De to kilene danner sammen med midtstykket tre store folder i ryggen. Mellom foldene er det på hver side et smalt krumt stykke. Disse har fasong som kjelkemeier og det er nok de som har gitt trøya navnet fiskekjølkje.

Bilde 1

Bilde 2

Bilde 3

Bilde 1-3 viser en gammel fiskekjølkje fra Flå som er på Hallingdal museum, Nesbyen HFN 3609 (1050). Foto: VH

Som en digresjon kan nevnes at da jeg skulle gradere opp en liten trøye fant jeg ut at en ikke måtte forandre på bredden av "meiestykkene" ellers mistet ryggen mye av sin karakter. Økningen på ryggen må en mest ta på den bakre delen av framstykkene. Blir trøya lengre, kilene lavere eller framstykkene ikke går så langt bak, rettes "meiestykkene" ut og blir bredere. Meiefasongen blir mindre tydelig eller forsvinner helt. Fiskekjølkjen viser slektskap med stegletrøyene slik som den kvite stegletrøya i Sigdal og med gråtrøya i Numedal. Det er også likhetstrekk med sjartetrøya for karer som en finner i nedre Valdres / Begnadal og med Ringerikskofta / "Ringeriksfrakken". Men disse mangler bl.a. de tydelige "meiestykkene". På bilde 4 ser en de ulike delene i en "fiskekjølkje". Mønsteret er her lagt utover tøyet klart til oppmerking og klipping.

Bilde 4. De ulike mønsterdelene av en fiskekjølke (DAG 41). Delene er nummerert fra 1-12. Mønsterdel nr. 1, 3, 4 og 5 er ryggstykkene og som gjør fiskekjølken spesiell. Nr. 1: Kiler på sidene bak, Nr 2: Framstykke som går bakover under armene, Nr. 3: "7-tall" eller "meie" stykke, Nr. 5: Øvre del ryggstykke, Nr. 4: midterste kile (henger sammen med nr. 5), Nr. 6: Overarm, Nr. 7: Underarm, Nr. 8: Krage, Nr. 9: Bryning på skulderen, Nr. 10: Kantstykke framme, Nr. 11 og nr. 12 er innlegg nede på armen ved knapphullet og knappen.

KILDETYPER

Plagget:

Selve plagget er den viktigste kilden. Har en plagget får en svar på materialbruk, snitt, sømtyper og syteknikk. Har en flere plagg kan en se på variasjonen i de nevnte egenskaper. Men en får ikke svar hvordan plagget ble brukt, ved hvilke anledninger eller sammen med hvilke andre plagg. Plagget i seg selv kan heller ikke alene brukes til tid- og stedfesting, utover eventuelle trekk som er typisk for et område eller tidsperiode.

Plaggene er gjerne spredt på flere museer og rundt om i privat eige. Det ville bli arbeidskrevende hvis en skulle se på hvert enkelt plagg. I mange bygder er det heldigvis utført bunadsregistreringer av plagg. I praksis vil en derfor basere seg på de beskrivelser og eventuelle bilder en finner på kartotekkort fra slike registreringer og i museenes arkiver. På kortene finner en også gjerne opplysninger gitt om hvem plagget opprinnelig har tilhørt

Bilder:

De eldste figurative framstillingene finner en på dekorativ maling utført på interiør som tak og vegger, eller på inventar som kister og skap. Dette er arbeider utført av bydekunstnere som ikke har vært særlig skolert i portrettmaling, men de er ofte nøye med å få fram detaljer ved draktene som ble brukt. Slik dekorativ maling er også oftest datert slik at en vet når draktene har vært i bruk.

Med den nasjonale oppvåkning først på 1800-tallet får en omreisende kunstnere som tegner folk og folkeliv. Deres framstillinger, det være seg tegninger, akvareller eller andre teknikker, er de første detaljerte framstillinger en har av våre folkedrakter. Men framstillingene er få og her er det flere fallgruver. Kunstnerlån og omtegning av motiver var vanlig. Kunstnerne kunne også ha med seg egne draktplagg som de syntes hørte godt og som de utstyrte modellene med. Heldigvis er disse framstillingene samlet og kommentert (Noss 1970, 1973, 1981) så en unngår disse feilkildene.

Med fotograferingen kommer et mye større materiale. Dette var før bildemanipuleringens tidsalder, så det en ser er også det de hadde på. Vel hadde de ofte tatt på seg sine fineste klær, men de kledte seg neppe uhøvelig i forhold til det som var draktskikken. I begynnelsen ca. 1870 var vel fotoet begrenset til de høyere sosiale lag. Men fra 1880 ser det ut til at fotoet er ganske utbredt. Snart fikk en også fotografer rundt omkring som prøvde å skildre folkelivet og også fikk med seg bilder av de laveste sosiale lag. Fotoet er pålitelig, men ofte er mye informasjon gått tapt. Ofte vet en ikke hvem som er avbildet og dateringen er mangelfull. Men den geografiske stedfesting kan en gjerne gjøre ut fra hvor fotoet ble funnet, og en får verdifull informasjon om en draktskikkens utbredelse.

Kirkebøker, folketellinger, skifter o.l.:

Disse gir ikke opplysninger om plagget, men om eieren. En finner når han er født og når han dør. Viktige begivenheter som konfirmasjon og ikke minst bryllup kan tidfestes. Ofte kostet en på seg nye klær til slike anledninger. Jeg har begrenset bruken min til kilder som er digitalisert, og lett tilgjengelig på internett (Digitalarkivet), eller jeg har hentet opplysningene fra bygde- og slektsbøker.

Sekundære kilder:

Bygde- og slektsbøker har samlet mye viktig informasjon. En sparer mye tid på å slippe å gå til primærkilder som kirkebøker for å finne opplysninger om eieren av et plagg. En del skifter og de klesplagg en finner der er gjerne beskrevet. Dette er ellers tungt tilgjengelige opplysninger fordi skiftene gjerne er tunge å tyde, både selv skriften og selve ordene. Ofte har også bøkene egne kapitler om draktskikk. Her er det samlet utsagn og skildringer fra mange hold.

MATERIALE. Hva jeg fant og hva jeg ikke fant:

Plagg:

Jeg har gått gjennom arkivet til Bunad- og Folkedraktrådet (B&F) og plukket ut registreringene de har på fiskekjølkjer. Videre har jeg vært i kontakt Dagali museum, Hol bygdemuseum og Hol Bygdearkiv ved Gro Randen, Hallingdal folkemuseum, Drammen museum, samt søkt igjennom det materialet som Norsk folkemuseum har på PRIMUS-databasen sin. Alle disse stedene fant jeg en eller flere fiskekjølkjer. For Hemsedal var jeg i kontakt med bunadsnemda ved Berit Marie Sørhøy og Hemsedal museum ved Guttorm Larsen. Det er ikke registrert fiskekjølkjer i Hemsedal verken i privat eie eller på museet. I Gol har de heller ikke funnet fiskekjølkjer (Ingebjørg Flaget muntlig med 2005.) Det samme gjelder for Ål, ingen fiskekjølkjer, hverken i privat eie eller på museet (Gro Randen muntlig meddelelse 2005). Tilsammen fant jeg 27 fiskekjølkjer fra Hallingdal. Disse har jeg satt opp i tabell 1. De er gruppert etter bygd eller område de er funnet i, og i tre grupper etter utseende. I tabellen er også satt opp et sammenligningsmateriale fra Krødsherad, Sigdal og Eggedal. Alle disse er fra registreringer av plagg i privat eie.

Vi ser av tabell 1 at av den antatt eldste typen med bl.a. høyest kiler i ryggen har vi 11 plagg fra Hallingdal. Alle disse er på museum: 1 på Dagali museum, 5 på Hol bygdemuseum, 3 på Norsk folkemuseum og 2 på Hallingdal museum, Nes. Men i Eggedal er det en av denne typen i privat eie som skal ha tilhørt Tomas Frøvold f. 1827. Av den antatt yngre typen med noe lavere kiler er det for fiskekjølkjene fra Hallingdal 6 i privat eie og 7 på museum. For Sigdal, Eggedal og Krødsherad er det 15 stykker i denne gruppen. Noen trøyer var vanskelig å plassere, de hadde trekk fra begge grupper. 3 stykker, alle antatt fra Nes, havnet her. For Sigdal, Eggedal og Krødsherad var det 7 plagg som havnet her.

Tabell 1. Materialet av fiskekjølkjer forsøkt gruppert etter utseende i en type med høye kiler og en type med lavere kiler.

	Type m/ høye kiler (bilde) -Kilene over 70% av ryggghøyden -Ryggen 15-20 cm over kilene -Ufora -Høy krage 8-10cm -Stolpen 1/3 – 1/2 av hele lengden framme -Stolpen helt opp på kragen -Oftest mer en 6 knapper på hver stolpe, gjerne helt opp på kragen, men også noen knappeløse. -Heimevevd vadsmål -Handsydd -Svart, mørk blå, mørk brun -Knapper erme 0-3 -Eiere født 1790-1830			Mellom type			Type m/ lave kiler (bilde) -Kilene 50-55% av ryggghøyden -Fora -Kragen lavere 5-6 cm -Stolpen ca. 3/4 av lengden framme -Stolpen ikke opp på kragen -6 knapper på hver stolpe 0-1 knapp på ermet -Vadmel, men også kjøpt klede -Ofte noe maskin-søm -Nesten alltid svart -Eierne gjerne født 1830-1850			
Sted	Privat	Museum	Sum	Privat	Museum	Sum	Privat	Museum	Sum	Totalt
Flå		1	1				5	2	7	8
Ytre Nes							1	1	2	2
Nes				1	2	3		3	3	6
Gol										0
Hemsedal										0
Ål										0
Hol		6	6							6
Dagali		1	1							1
Hallingdal, uspesifisert		3	3					1	1	4
Sum Hallingdal		11	11	1	2	3	6	7	13	27
Krødsherad				2		2	5		5	7
Sigdal				1		1	7		7	8
Eggedal	1		1	1		1	3		3	5
Totalt	1	11	12	5	2	7	21	7	28	47

Bilder:

Jeg har ikke foretatt noen omfattende gjennomgang av bilder. Jeg har begrenset meg til å se gjennom bildearkivet ved B& F, ved Hallingdal folkemuseum, PRIMUS-basen ved Norsk folkemuseum samt Galleri NOR. Videre har jeg bladd gjennom bøker med draktakvareller og tegninger (Noss 1970, 1973, 1981), bygdebøker og noen bøker med gamle fotografier fra Hallingdal. Bildene med fiskekjølkjer som jeg fant har jeg satt i tabell 2.

Tabell 2. Billedlige framstillinger med fiskekjølkjer. Gruppert på bygd eller område.

Sted	Foto	Antall fiskekjølkjer	Tegninger, Litografier, Malerier o.l	Merknader
Hol	2	2		Et arrangert foto?
Ål			2(3)	Eckersberg(18__), Frich(1844)
Gol			1	Tidemand(1949)
Hemsedal				
Nes	8	5	2	2 arrangerte foto? Tidemand(1848)
Ytre Nes	5	5		
Flå	4	5	1	Tidemand(1849)

Det er flest foto fra Nes fordi det er der jeg har lett desidert mest. Både for Ytre Nes og ikke minst for Flå er det sikkert mulig å finne mange flere. De siste i Flå som brukte fiskekjølkje til ”daglig” levde til omkring 1910.

DISKUSJON

Jeg diskuterer det funne materiale bygde- eller områdevis. Jeg bruker rekkefølgen Flå, Ytre Nes, Hol med Dagali, Ål, Gol, Hemsedal og til slutt Nes som jeg vil legge mest vekt på.

Flå:

Den eldste framstillingen jeg har funnet er et maleri på en kiste datert 1824 som har tilhørt Mari Eriksdtr. Gulsvik (1814-1851), gjengitt på bilde 5. Det framstiller en mann til hest. Han har grå eller brun sidtrøye med ståkrage. Langs framkanten er det et mørkere felt. Kanskje det skal forestille fløyel? Vi nærmer oss da fiskekjølkjen, men vi ser jo ikke snittet i ryggen.

Da Adolph Tidemand besøkte Gulsvik i 1849 tegnet han Amund Kittilsvigen, bilde 6. Amund har fiskekjølkje med en del eldre trekk som svært høg ståkrage og kort stolpe foran på trøya. Men stolpen er adskilt fra kragen, og det er heller ikke knapper på kragen.

Alle fotografier, de 5 fiskekjølkjene som er i privat eie i Flå, en fiskekjølkje fra Flå ved Drammen museum og en fiskekjølkje fra Flå ved Hallingdal Museum, Nes, er alle svært ensartet, se bilde 7. De er av nyere type, med for, delvis maskinsydde, noe kjøpetøy og med kilene relativt lavt i ryggen. Stolpene framme er lange og stopper der kragen starter. Kragene er lave. Det er 12 knapper, 6 på hver stolpe framme.

Norsk Folkemuseum har en fiskekjølkje NF.1992-1464 som oppgis å komme fra Hallingdal. Den har filigranskapper, og den eneste plassen i Hallingdal filigranskapper har en viss utbredelse er i Flå. Dette skal komme av at en sølvsmed som bodde på plassen Udalen under Aavestrud, laget slike.

Bilde 5. Rytter med grå eller brun sidtrøye. Maleri på kiste fra Flå som har tilhørt Mari Eriksdatter Gulsvik (1814-1851). Hun giftet seg med Erik Trulsen Frøysok i 1834. Hun er forøvrig søster av senere omtalte Ole Eriksen Kvarteig.

Bilde 6. Amund Kittilsvigen fra Flå tegnet av Adolph Tidemand i 1849. Han har fiskekjølkje med høg krage og en kort stolpe. (Fra Noss 1981)

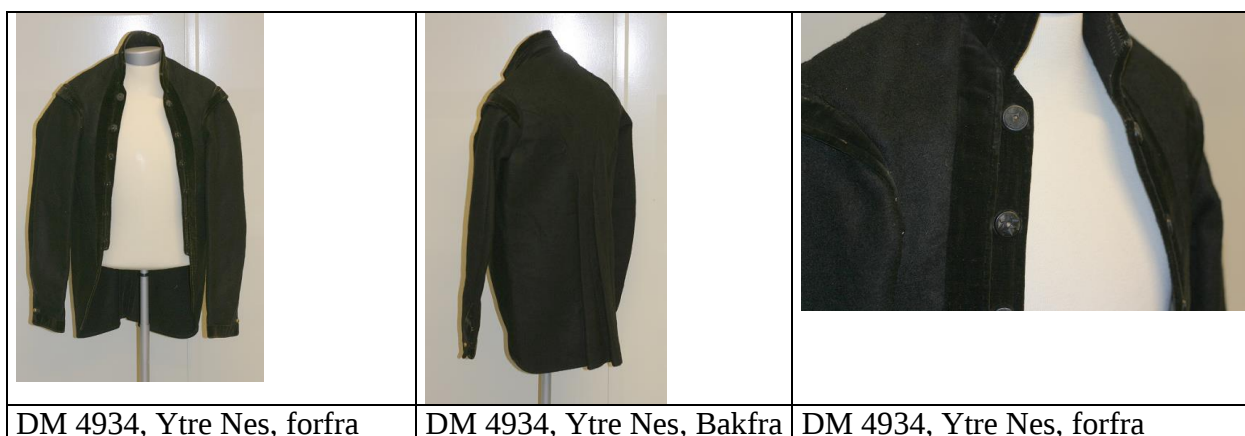

Bilde 7. En fiskekjølke DM 4881 fra Jorde i Flå, som finnes ved Drammen museum. Den viser hvordan de aller fleste fiskekjølkene som er fra Flå ser ut. Foto Drammen museum.

Det ser altså ut for at vi i Flå har hatt en eldre type, men fordi bruken har holdt seg så lenge har vi i Flå en videre utvikling som har tatt opp i seg en del nye trekk. Det eneste plagget av den gamle typen som er funnet er ved Hallingdal Folkemuseum, Nes. Det er HFN 3609 som er vist i bilde 1-3. I en gammel protokoll er den beskrevet som ”*Sidtrøye Hallingdal Flå. 1. halvdel 17. århundre*”. Dateringen er nok ikke så lite overdrevet, men det er sikkert et gammelt plagg, og vi må tro at det stemmer at den er fra Flå. At det har vært en slik utvikling støttes av at det finnes en trøye av den gamle typen i Eggedal, og at det finnes flere trøyer med en del eldre trekk både i Krødsherad, Sigdal og Eggedal.

Ytre Nes:

Grunnen til at Ytre Nes skilles ut, er at det er en vanlig oppfatning at de i mange henseender har mer til felles med Flå enn med Nes. Et eksempel her er Halvor Berg fra Hol, som representerte Hallingdal på Stortinget i 1905. Han hevdet at det var vesentlige forskjeller på folket i de øvre og nedre bygder, og mente å ha sett at grensa gikk ved Beiakleivi i Nes. Det var forskjeller både for dialekt, sed og skikk. (Rønning 1981). Denne grensa ser ut til å stemme forbausende bra også for bruken av fiskekjølken.

Bilde 8. Fiskekjølke DM 4934 fra Børtnes, Ytre Nes. Foto Drammen museum.

I bildearkivet til Hallingdal Museum, Nes fant jeg 6 bilder fra Ytre Nes av personer med fiskekjølke: Fra gårdene Ålton (2), Børdalen, Børtnes, Mehllum og Lie. Det er også bevart to plagg fra området, en i privat eie og en på Drammen museum (fra Børtnes), vist på bilde 8. Alle er av samme typen som en finner i Flå, slik som en også ser at Amund Børdalen har på bilde 9. Det er artig å se at også kona har full Flå-drakt. Bruken av Flå-drakt blant kvinner var vanlig, selv om en også finner mange med Nes-drakt i Ytre Nes.

Bilde 9. Amund Børdalen f.1846 og kona Barbo f.1849 fra Børtnes Øygardane, Ytre Nes. Han med fiskekjølkje og hun med Flå-drakt

Hol med Dagali:

Så flytter vi oss til andre enden av Hallingdal.

Grenda Dagali hører geografisk til Numedal. Administrativt hørte den fra gammelt av til Rollag, så til Uvdal, men fra 1944 har den hørt til Hol. Det er kanskje ikke helt unaturlig å regne noe av draktbruken her som en utløper fra Øvre Hallingdal, spesielt når det ene eksemplaret av en fiskekjølkje som er funnet, ikke er fra selve Dagali, men fra Sør-Skurdalen. Den ligger jo i forlengelsen av Nord-Skurdalen som alltid har soknet til Hol.

I Hol og Dagali er det funnet 7 plagg. Alle er av typen med høye kiler, kort stolpe, mange knapper osv. Dette er forbausenede mange, ja over halvparten av de 12 bevarte fiskekjølkene av gammel type. Spesielt er det forbausende når det ser ut til at plagg-typen ikke var lengre i bruk her enn lengre nedover i Hallingdal. Kanskje gamle plagg rett og slett ”holder seg bedre” når en kommer så langt til fjells; her er det luftigere, lavere temperatur, mindre insekt osv. Men trolig er vel så mye av grunnen at det private

museumsarbeidet med innsamling av plagg kom tidlig i gang, slik som lærer Stensen i Dagali og Henrik Løite med Ustedalen Museum.

De plaggene som er funnet kan illustreres med bilde 10 og 11. Begge har høye kiler. Bilde 10 viser ei trøye med kort stolpe, men adskilt fra kragen. Den har heller ikke knapper på stolpen. Bilde 11 har kort stolpe som går i et med kragen. Den har mange små knapper som går like opp på kragen. Men det er bare knapper på en side. Den har også litt broderi på krage, skuldre og ermer. Dette er uvanlig. Bare et par av de andre har litt broderi rundt knapphullene på ermet.

Bilde 10. Fiskekjølkjen er HB 1044 A som står utstilt i en monter på Hol Bygde- museum mangler også knapper. Foto: Bunad og folkedraktrådet.

Bilde 11. Fra en utstilling på Norsk Folkemuseum. Trøya er HB 591 A og er fra Hol, resten av klærne er plukket fra andre steder i Hallingdal. Henrik Løite som hadde Ustedalen museum kjøpte trøya av Ole Røo. HB kjøpte trøya i 1917 av Ustedalen museum. Dette er ei gammel trøye for kilene går høyt opp i ryggen og sømmene oppe i ryggen er buede på samme måten som på kneppatrøyene som damene brukte. (Bildet fra kartoteket til Bunad og Folkedraktrådet)

Som nevnt ser det ikke ut til at fiskekjølkjen har vært spesielt lenge i bruk i Hol. Det er bare funnet to foto i Hol Bygdearkiv som viser slike plagg, bilde 12 og 13. Et viser en ukjent mann med fiskekjølkje med høy krage og korte stolper uten knapper. Bilde er fra samlingen etter fotograf T.A. Tragethon. Det andre bilde viser Lars J. Bry som levde 1865 til 1942. Bilde viser Lars som gammel mann. Det grunn til å tro at han ikke gikk slik til vanlig. Kanskje har han kledd seg ut for å vise hvordan en skreppehandler kunne se ut.

I Hol boka II skriver Reinton noe som også tyder på at den svarte trøya gikk tidlig av bruk:

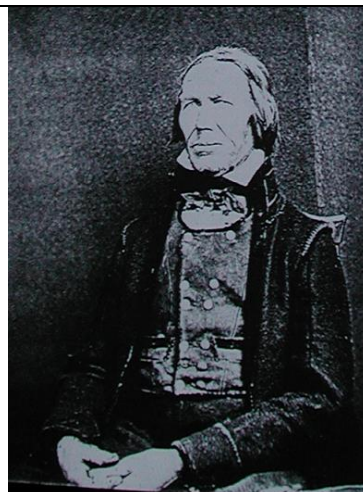
”Brudgomsklæda til Sander Kitilson Veslegard i Sudndalen, f. 1814, goffa hans Sander Veslegard heng på Veslegard enno. Dei er annleis: **Det er ei kufte av svart klæde, litt rukka i ryggen med ein breivoren krage av noko grovare ty, som vadmål;** vesten er av brunt fløyels-eller plysjlignande ty med kvit lereftsrygg, sværande stutt, på framsida ei tett rad med knappar.”

Fiskekjølkjen på Dagali museum (DAG 41) har tilhørt Aslak Guttormsen Guttormsgård, Søre Skurdalen . Han levde fra 1793 til 1873. I 1851 gifta han seg. Fiskekjølkjen ble gitt Stensens samlinger (senere Dagali museum) i 1924 av svigerdatteren, Kari Vebjørnsdatter Guttormsgård. Ved registrering i protokollen har Stensen følgende kommentar: **”Et interessant minne fra gamle dager. Viser hvordan mannsdrakten så ut ”.** Dette viser at Stensen går god for at det var slik mannsdrakten så ut. Men at det var lenge siden. Sammen med fiskekjølken ble det også gitt en vest og en stutt-trøye som hadde tilhørt Aslak. Dette viser vel at fiskekjølkjen gikk av mote i Aslaks tid, og at når han skulle gå til anskaffelse av ny trøye, kanskje til bryllupet i 1851, så var det kort-trøye han fikk sydd.

Den andre fiskekjølkjen fra Hol som en sikkert vet eieren til, har tilhørt Tor Villand og er ved Norsk folkemuseum. Tor levde 1806-1897. Hvor lenge han brukte den er usikkert. Hol boka beskriver Tor som en fremragende og begavet lærer, men også som en sjølvhøytidelig Per Degn type. At han kan ha brukt plagget noe lengre enn andre, er vel ikke helt usannsynlig.

Bilde12 av Lars J. Brye (1865-1942) iført fiskekjølkje HB 4901. Kanskje har han kledd seg ut for å vise hvordan skreppehandleren var kledd i gamle dager. (Holsboka 2 s 152)

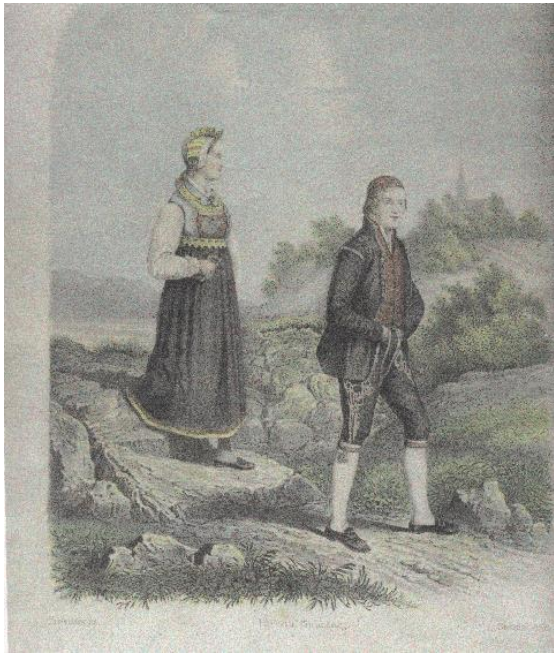
Bilde 13. Mann fra Hol iført fiskekjølkje uten knapper (ukjent) Foto: T.A. Tragethon

Ål:

Her er det ikke funnet et eneste plagg verken i privat eie eller på museer. Bygdebok for Ål (Svarteberg 1955) har en fyldig omtale av folkedrakten, men nevner bare den kvite utsauma sidtrøya og at den også kunne ha farger som grå, raud og grønn. Svarte sidtrøyer er ikke nevnt.

Men det finnes et par kunstneriske skildringer av svarte sidtrøyer fra Ål. Et av Eckersberg, bilde 14, og et av Frich, bilde 15. Begge bildene er kalt ”Dragter fra Aal”. Dette kan jo strengt tatt også være Hol, for Hol og Ål var et prestegjeld fram til 1870. Men kunstnerne har nok lett kunne skille soknene, de har i hvert fall klart å skille mellom Flå og Nes som også var et prestegjeld. Vi må derfor tro at det dreier seg om Ål hovedsogn, nåværende Ål. Mannen på Eckersberg bilde har en svart sidtrøye som viser alle

tegn på å være en fiskekjølkje; kort svart fløyelsstolpe med knapper, høy ståkrage og ermebryninger. Mannen til Frich har en svart sidtrøye utenpå en rød korttrøye. Det er ikke godt å si sikkert om dette er en fiskekjølkje. Slagene er slik brettet at en ikke ser eventuell fløyelskanting og knapper. det er heller ikke tydelige ermebryninger.

Bilde 14. "Dragter fra Aal" lagd av Eckersberg (1822-70). Mannen har trolig fiskekjølkje med 8 knapper, rød vest, brodert knebukse, hvite strømper og rød kollelue. Bak mannen går ei jente med rukkastakk. I Holboka II side 586 er det bilde av samme paret, men med annen ukjent kunstner. Under tegningen står skrevet: "Bunader frå Ål prestegjeld, fyrste halvpart av 19.h.året".

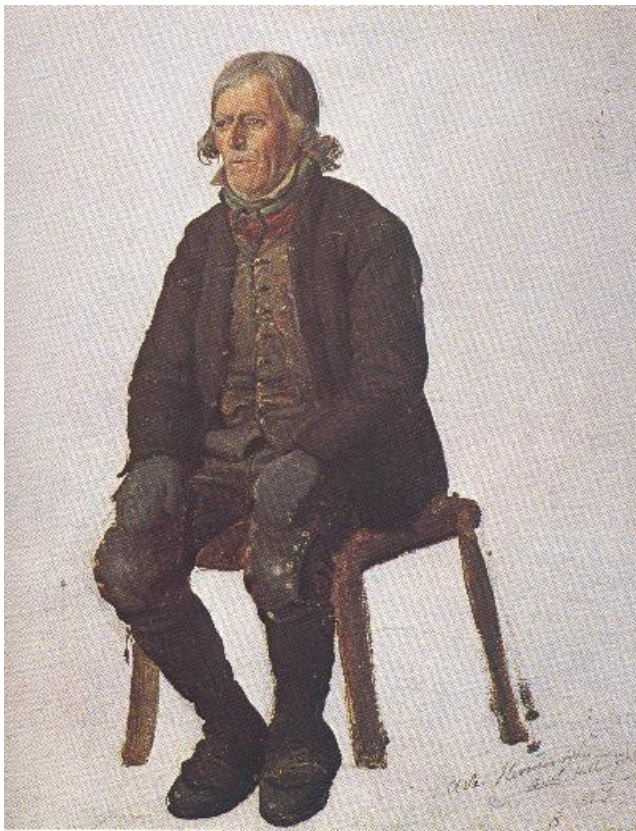
Bilde 15. "Dragter fra Aal i Hallingdal". Frich har her tegnet en mann med mørk sidtrøye, kanskje ein fiskekjølkje og to jenter i rukkastakk datert 1844. (Noss 1973)

Grunnen til at det ikke finnes fiskekjølkjer bevart i Ål, kan en bare spekulere i. Den kvite utsauma sidtrøya stod nok svært sterkt. Derfor var det nok ganske få svarte sidtrøyer i bruk. Men noen må det ha vært siden vi har de to kunstneriske skildringene ovenfor. De hadde heller ikke valgt å avbilde mørke trøyer hvis de hadde vært svært uvanlige. Ålingene er kjent for å være nøysomme. Mange trøyer kan ha blitt omsydd. Det var mye godt tøy i en svart fiskekjølke som kunne brukes i de svarte stutt-trøyene når

de kom på moten eller kanskje til kvinne-trøyer. De trenger jo ikke så store stykker. Ellers så var en jo heller ikke redd for å skjøte stykkene.

Gol:

Gol er like tom for trøyer som Ål. Og det er bare en kunstnerisk skildring. Adolph Tidemand har malt Asle Hermanson , Goel i Hallingdal, trolig i 1849. Trøya er brun og er nok av vadsmål. Den har bryninger på skuldrene. Det er fløyelskanting rundt framkant og på kragen. Trøya er åpen. Langs kanten framme er det små blanke knapper, trolig av messing. Vi ser ikke trøya i ryggen, men den ligner nå sterkt på en fiskekjølkje forfra.

Bilde 16. Asle Hermanson iført fiskekjølkje. Maleriet er av Adolph Tidemand og er signert Goel i Hallingdal. Kan være fra reisa gjennom Hallingdal i 1849. Fra Noss 1981.

Hemsedal:

I Hemsedal finner en verken plagg eller bilder. Men i boka ”Hemsedal 1814-1914” (Flaten 1914) er det en interessant beskrivelse av klesbunaden og bruken av den: **”Då århundredet gjekk opp såg det menn i sidtrøye og knebrok. Sidtrøya var grå, og kallast for gråtrøye. Jamt var ho kvit. Sidtrøyene vart til sist laga av svart vadsmål. Eg minnest berre ein mann som gjekk med kvit sidtrøye. Ikring 1870. Eg minnest mange med svart sidtrøye. Nils Jodokk (f.1827) hadde slite både kvit og svart sidtrøye, sa han. Dei to siste menn som gjekk til kyrkja her i svart sidtrøye døde 1888 og 1889. Då sidtrøya var avlegs, kom rundtrøya eller stutt-trøya istaden.”** (Flaten H. 1914)

Hans Flaten levde 1858 til 1930. Det første han minnest må være om lag 1865-70. Da var det bare en som brukte kvit sidtrøye, men fortsatt mange med svart sidtrøye. Siden han ordlegger seg slik må en gå

ut fra at de fleste allerede da hadde gått over til den svarte rundtrøya / stutt-trøya, slik at selv om det fortsatt var en del med svarte sidtrøya, så forsvant den helt i løpet av 15-20 år. Alle plagg i materialet som er benevnt ”svart sidtrøye”, har vært fiskekjølkjer. Det må en gå ut fra at det også har vært i Hemsedal. Det betyr at bruken av svart sidtrøye holdt seg like lenge i Hemsedal som i for eksempel Hol, men likevel er ikke et eneste plagg funnet.

Nes:

I Nes har en fiskekjølkjer både i privat eie og på Hallingdal museum, Nes.

Ved registreringen av private bunadsplagg som Bondekvinnelaga i Nes og Hallingdal Folkemuseum utførte omkring 1980, ble det funnet 3 fiskekjølkjer (Randen 1982). En er fra Mehlum og er omtalt under Ytre Nes. En annen er senere levert Hallingdal museum, Nes (HFN7124). Mens en tredje fortsatt er i privat eie. Ved registreringen i 1980 er den sistnevnte gitt nr. HFN K.K. 42, opprinnelsen er ukjent, men den er ført å ha tilhørt Tollev N. Svenkerud (1835-1914). Dette er ei svært spesiell trøye. Den er av svart fabrikkvevd klede, mens foret er hvitt heimevevd ulltøy. Dette er den eneste trøya i hele materialet der hele bolen er foret. Den er håndsydd. Stolpen framme er ganske kort, omtrent 1/2-parten av lengda framme. Det er 6 knapper på hver stolpe lagd av danske sølvmynter fra først på 1700-tallet. På ermene er det 3 runde messingknapper. Kragen er høy, 7,2 cm, den går svært langt fram. Trøya er så spesiell at ved en ny registrering av plagget i 1985 (nr. Karetrøye 14/1) er det stilt spørsmål om det kan være en slags militærtrøye. Ved denne registreringen er tidligere eier oppgitt å være Ole Eriksen Gulsvik, gift på Kvarteig i Nes. Dette må være feil. Bilde 17 viser Ole Eriksen (1823-1918) i fiskekjølkje. Denne trøya har lavere krage og lengre stolpe enn den beskrevne trøya. Tollef Tollefsen (f.1878), sønn til Tollef N. Svenkerud, var underoffiser. Var det flere militære i slekta? Kanskje det er en forbindelse? Fordi trøya er utypisk blir den på en måte mindre interessant. Men kanskje kan den være en ”missing link” mellom fiskekjølkjen og et militærplagg som har påvirket fiskekjølkjen. Da blir den jo svært interessant. Jeg vil i hvert fall prøve å få sett denne trøya.

Bilde 17. Ole Eriksen Kvarteig og kona Ragne Liodden. Ole var fra Gulsvik og ble gift med enke Sigri Nilsdtr. på Kvarteig i Nes i 1851. Som enkemann ble han i 1885 oppattgift med enke Ragne Liodden. Dette bilde er trolig fra det året. Ole beholdt klesskikken fra Flå, og gikk med fiskekjølkje like til sin død i 1918. Fiskekjølkjen til Ole har lav krage og ganske lang stolpe, en typisk ”Flå-trøye”.

Av de 9 fiskekjølkjene som finnes på Hallingdal museum, Nes er det 3 som vi med sikkerhet vet kommer fra Nes. HFN 7124 kommer fra Hagale, HFN 2582 kommer fra Høva og HFN 3397 kommer fra Nystugu. Disse blir omtalt nærmere i tur og orden.

Fiskekjølkje (HFN 7124) kommer fra Hagale. I 1980 var den i privat eie og ved registreringene da (O.B.2) står det at den har 12 sølvknapper. Men fiskekjølkjen fra Hagale som ble gitt museet i 1989 mangler knapper. Kan knappene være sprettet av? Det har imidlertid kommet inn en fiskekjølkje (HFN 8117) til museet i 1991 med 12 sølvknapper, men uten opplysninger om eier og hvem som har levert den inn. Denne fiskekjølkjen er veldig lik i snittet og størrelsen til HFN 7124. Kan det ha ligget 2 fiskekjølkjer i Hagale? Bilde 18 under viser hvor like de er.

	
HFN 8117 (Endre Guttormsen Hagale?)	HFN 7124 (Eivind Guttormsen Hagale)
	
HFN 8117, med 12 sølvknapper.	HFN7124, de 12 sølvknappene er borte!
	
t.venstre. HFN 7124 t.høyre. HFN 8117	Det er ikke knapper og knapphull framme på

	armene på de to.
--	------------------

Bilde 18. Likheten mellom fiskekjølkjen til Eivind Guttormsen Hagale HFN 7124 og fiskekjølkjen HFN 8117. Begge er håndsydde med lintråd og foret med bomullstøy på samme måte. Kilene er like lange og sydd sammen like langt ned i ryggen. Kragene, bryningene og fløyelskantingene er like breie på disse to. De er så godt som identiske, men den ene er noe mer slitt.

Fiskekjølkjen (HFN 7124) fra Hagale hadde tilhørt Eivind Guttormsen Hagale (1813-1881). På Nes er det en herme etter han: "Eg har fleire dalare en deg, sa han Eivind." Så Eivind kan godt ha vært troendes til å ha hatt to slike stasplagg. En mer nærliggende forklaring er at den andre trøyen er etter broren Endre Guttormsen Hagale (1824-1888). Brødre er jo ofte like i vekst. Bilde 19 viser Endre iført fiskekjølkje sammen med familien. Når Eivind dør barnløs i 1881 overtar Endre også Hagale. Slik kan det ha havnet to fiskekjølkjer der på gården.

Bilde 19. Nes ca. 1870. Endre Guttormsen Hagale (1824-1888), og hustru Ingeborg Olsdatter Rødningen, (1837-1908). Endre har på seg fiskekjølkje. Er det fiskekjølkjen HFN 7124 eller kan det være HFN 8117? Mor til Eivind og Endre Guttormsen Hagale var fra Norhagen i Ytre Nes. (Nes historielag 2001, s 280).

Bilde 20. Hans E. Olsenbråten sitter iført en fiskekjølkje. Han var gårdsgutt i Hagale og hadde neppe et så fint plagg. Han var nok oppdresset i anledning fotograf Lindahls besøk. Fiskekjølkjen han har på seg kan være HFN 7124 eller kanskje HFN 8117? (Bildet hentet fra Galleri Nor på internett.). Foto: Axel Lindahl

Bilde 21. Arrangert bilde fra Rødningen. Hans E. Olsenbråten som holder hesten er iført en fiskekjølkje. Antaglig er han kledd opp i anledning fotograf Lindahls besøk. Fiskekjølkjen han har på seg kan være HFN 7124 eller kanskje HFN 8117? (Bildet hentet fra Galleri Nor på internett.).

Foto: Axel Lindahl

To ganger fotograf Axel Lindahl reiser gjennom Hallingdal, ble det ”spilt inn” noen bryllups-scener i Rødningen. Ingeborg Olsdtr. Hagale fra Rødningen tar på seg brurekledningen sin. Første gang var i 1880, siste gang om lag 10 år senere. To av bildene fra siste gangen er vist som bilde 20 og 21. På det første ser vi hvordan ”kjørekaren” får skjenk. På det andre hvordan brudedefølge blir tatt mot. Han som leier hesten er gårdsgutten Hans E. Olsenbråten. Ingeborg har nok latt han dresse opp i fiskekjølkjen etter mannen Endre. Eller hvis hun holdt for mye av klærne etter mannen, kan hun ha lånt bort fiskekjølkjen etter Endres bror Eivind. Bildene er trolig fra 1890. Ingeborg har da vært enke i to år. Bildene må i hvert fall være tatt før 1891, for da flyttet Hans E. Olsenbråten til Norderhov.

Jeg har spurt nåværende eiere av Hagale om det kan ha vært to fiskekjølkjer på gården. Men det kjente de ikke til.

Fiskekjølkje HFN 2582 ble levert inn til museet i 1957 av Andres Høva. Den har hornknapper, er ufora og svært slitt. Jeg ringte (2005) til sønnen Åsmund for å spørre om han viste om det hadde vært en fiskekjølkje i Høva. Det kjente han ikke til. Han mente at en mulighet var at bestemoren som var fra Gislerud i Flå, kunne ha hatt den med seg. Faren Andres hadde vært med i museumsstyret bl.a. kjøpte han inn en del gamle ting som han ga til museet. Han kjente ikke til gamle bilder fra Høva som viste at noen gikk med fiskekjølkje. Denne fiskekjølkjen hadde derfor trolig ikke å være brukt av noen i Høva slekta.

Fiskekjølkje HFN 3397 ble gitt til museet av Ester Tandberg i 1975 da hun ryddet og solgte Nystugu. I telefonsamtale (2005) kunne hun ikke huske at hun hadde levert inn denne. Men hun mente at denne fiskekjølkjen kunne være etter bestemor hennes, Sissel Tandberg. Hun var med i museumsstyret i 30 år. Hun kjøpte opp en rekke ting som hun ga til museet. Sissel var datter til Endre Guttormsen Hagale som er nevnt ovenfor. Hun står lengst til høyre på bilde 19. Det kan derfor være en mulighet for at det var fiskekjølkjen til oldefaren Endre som Ester ga til museet i 1975. Men da hadde hun nok kjent til det. Den første forklaringen er vel mer sannsynlig.

Fiskekjølkje HFN 3567 skal komme fra Nes, men vi vet ikke hvem som har brukt den. Det kan godt være fra Ytre Nes. HFN 3565 kommer fra Hallingdal, men vi vet ikke hvor. Den kan komme fra Flå eller Ytre Nes.

Alle fiskekjølkjene som jeg har nevnt og som er registrert å komme fra Nes, er av yngre type, trolig fra etter 1840. Alle med unntak av fiskekjølkjen fra Høva HFN 2582 har for, men snittet på denne er som for alle de andre.

Det er få kjente bilder av menn fra Nes kledd i fiskekjølkjer. De eldste er to tegninger etter Adolph Tidemand. I 1848 tegner han Niels Ingebretsen Husemoen (1788-1873) og Aslak Næs iført fiskekjølkjer. Begge trøyene har svært høye krager og stolpene framme går i ett med kragen. Stolpene er korte, spesielt på trøya til Aslak. Trøyene er bretta slik at vi ikke ser hvor høyt knappene går, men vi ser fem knapper og hvis trøyene har seks knapper, noe de trolig har, må den sjette sitte nesten oppe på kragen. Joachim Frich som reiste sammen med Tidemand skal ha tegnet de to samme, men disse tegningene er kommet bort, og er bare kjent fra katalogbeskrivelser.

Det første kjente fotografiet er av den kjente spelemannen Knut Christensen Thoen, ”Toingen” (1818-1871). Han var fra Thoen i Nes, ei grend som ligger ganske langt nord, men som har hatt mye av ferdselen sin mot Liodden og Ytre Nes. Som voksen bodde han på Roløkken, en av de første gårdene nord for Beiakleivi. Bilde må nødvendigvis være tatt før 1871 når han døde, men neppe særlig før 1865. Fiskekjølkjen han har på her er av ”Flå-typen” med noe lav krage og ganske lang stolpe med 6 knapper.

Bilde 22. To nesninger med fiskekjølker. Adolph Tidemand (1803-1856) tegnet i 1848 Niels Ingebretsen Husemoen og Aslak Næs (Noss 1981 s. 183).

Bilde 23. Den kjente spelemannen Knut Christensen Thoen, ”Toingen” (1818-1871) iført fiskekjølkje. Han var fra Thoen i Nes, og bodde senere på Roløkken. (Nes historielag 2001 s. 212)

Det neste kjente bildet er bilde 19 som viser Endre Guttormsen Hagale med familien ca. 1870. Mor til Endre var fra Nordhagen i Ytre Nes. Kanskje var det fordi han hadde mye slekt på gårder i Ytre Nes (Ålton, Nordhagen, Lauvviken) at han holdt så lenge på fiskekjølkjen.

Denne fiskekjølkjen finner en vel igjen på bryllupsskildringene fra Rødningen på bilde 20 og 21. Fordi bildene er arrangert er det begrenset hva de sier om klesskikken. Men de forteller vel at ”bruden” Ingeborg som trolig har arrangert bildet, fortsatt betraktet fiskekjølkjen som et stasplagg. Eller i hvert fall at den var det da hun giftet seg 30 år tidligere.

Så kommer bilde 17 av Ole Eriksen Kvarteig og kona Ragne Lioddén. Han kom fra Nigarden eller Bjørnsgarden Gulsvik, og ble gift med enka på Kvarteig i 1851. Men han beholdt klesskikken fra Flå helt til han døde 1918. Han skaffet seg aldri korttrøye. Jeg har funnet han med fiskekjølkje på bilde av et bryllup på Kvarteig i 1892 og et bryllup i Søre Svenkerud i 1897. På bilde fra kona Ragnes begravelse i 1911 har han en frakk ytterst, men det ser ut som han kan ha fiskekjølkjen sin under.

Bilde 24. Halvor Sagamoen, Nes ca. 1890. Halvor bodde nord for Nes, i nærheten av Dokkelva . Han livnærte seg av å samle ved i skogen som han solgte til de ”kondisjonerte”. Vi ser at han er iført en svært velbrukt fiskekjølkje. Foto: Hans Lie (Rønningen 1981,s.313)

Det siste bilde jeg har funnet kan en si er artig, selv om det viser en besk virkelighet. Bildet 24 er av Halvor Sagamoen, et fattiglem som livnærte seg med å samle og selge ved. Halvor bodde langt nord i Nes, nesten helt opp mot Dokkelva. Den fillete fiskekjølkjen han har på er vel et avlagt plagg han har fått. Han kan ha fått den hvor som helst, gjerne i Ytre Nes eller Flå for den del. Bilde må være tatt ca. 1890. Fotograf Hans Lie fra Liudden virket i Nes bare noen år like før og etter 1890. Ca. 1893 giftet han seg i Valdres og flyttet dit, for så å flytte til Vinstra i 1896. Og Halvor stakkar, han åt seg i hjel på nybakt lefse med sirup en gang midt på 1890-tallet. Bilde av Halvor bringer lett tankene over på Adolph Tidemands maleri og Joachim Frichs tegning av en annen fattig stakkar Clement Ringnæs, Krødsherad fra 1848. Han hadde også en fillete fiskekjølke, men Halvor hadde i hvert fall et par fillete sko mens Clement var barbeint, så litt hadde det gått framover på 40 år.

Det ser altså ut til at utviklingen på selv Nes-flata har vært lik den som Hans Flaten skildrer fra Hemsedal. Fram til 1870 er det fortsatt noen fiskekjølkjer i bruk, men dette tar helt slutt fram mot 1890. De få fotografiene som er funnet viser dette. De som holder ut lengst har gjerne en tilknytning til Ytre Nes eller Flå. Bildet av Halvor Sagamoen symboliserer på en måte at fiskekjølkjen da er helt ”ut” nord for Beiakleivi. Bare en enslig standhaftig ”flåværing” Ole Eriksen Kvarteig holder ut i nesten 20 år til.

Fra gråtrøye og sidtrøye til fiskekjølkje

Bilde 25. Mann i sidtrøye eller gråtrøye. Malt på kiste datert 1805 (ukjent maler).

Beskrivelsen av klesskikken i Hemsedal stemmer nok i store trekk for hele Hallingdal. Når det 1800-århundre begynner bruker mennene sidtrøyer og knebrok. Fargerier er ikke vanlig. I 1801 folketellingen er det bare ført opp 3 fargere i hele Buskerud, alle i Bragerne. Nå var det nok flere enn de oppførte, men naturfarger som grått og kvitt var desidert vanligst på trøyer og andre plagg. Sidtrøyene ble derfor kalt gråtrøyer. Men etter hvert blir farging vanlig. I 1865 er det ført opp 30 fargerier i Buskerud, derav 2 i Nes og 1 i Ål. Svarte sidtrøyer har da for lengst blitt den vanligste og er i ferd med å vike plassen for svarte stutt-trøyer. Akkurat når de svarte eller mørke sidtrøyene med fiskekjølkjens karakteristiske snitt oppstod, er vanskelig å si. I det materialet av fiskekjølkjer som jeg har drøftet her, er det i hvert fall trøyer fra tidlig på 1800-tallet eller kanskje også litt før 1800. En kan spekulere på om fiskekjølkje-snittet kan ha vært brukt i sidtrøyer med annen farge. Men slike er ikke bevart. I bilde 26 har jeg satt sammen en bildeserie som skal vise overgangen fra den svarte sidtrøya til fiskekjølkjen slik en finner den i Flå. Sør for Beiakleivi i Ytre Nes og Flå beholdt de den svarte sidtrøya, fiskekjølkjen, selv om rundtrøya kom inn i motebildet. Men fiskekjølkjen i Flå fikk etter hvert et yngre snitt. Rette sømmer, kortere og mindre kiler, lengre stolper og lavere krager, samt for. Hvorfor bruken holdt seg her til etter 1900, kan en bare spekulere i. Ovom Beiakleivi i Nes gikk fiskekjølkjen av moten omkring 1850. At noen gikk med fiskekjølkje ble etter hvert unntaket. Oppover i Hallingdal overtok rundtrøya eller sølvknappekleu motebildet. Det er som Svarteberg (1955) beskriver for Ål: ***”Midt på 1800-talet kom de noko lite omskifte i den vakre mannsbunaden. Nye motar kom inn. I staden for knebroka kom langbroka. Den gamle sidtrøya kom or bruk. No vart det svart korttrøye med liggjande krage.”***

GAMMEL svart SIDTRØYE HFN 3609 (1050) Flå	Fiskekjølkje HFN 3397	HFN 8117
--	-----------------------	----------

		
Kilene går høyt i ryggen og sømmene øverst i ryggen er buet	Kilene går noe lavere i ryggen og sømmene er rette.	Kilene går noe lavere i ryggen og sømmene er rette.
		
Trøya er svart vadmål, håndsydd og er ufora	Trøya er av kjøpetøy, håndsydd eg er fora	Trøya er av kjøpetøy, håndsydd eg er fora
		
HFN 3609 Stolpen er relativt kort og går helt opp langs kragen, med knapper hele veien	HFN 3397 Det er ikke knapper på kragen	Kragen på HFN 8117 Stolpene går opp til kragen.

Bilde 26. En bildeserie som viser den gamle sidtrøya og den nyere fiskekjølkjen side om side.

KONKLUSJON

Den svarte eller mørke sidtrøya fiskekjølkje har vært i bruk i hele Hallingdal fra kanskje før 1800 til fram mot 1850. I Flå og Ytre Nes holdt bruken seg 50 år til og en fikk her en videreutvikling av fiskekjølkjen.

Hvis en vil sy en fiskekjølkje som kan brukes på Nes og videre oppover i Hallingdal, vil det for de fleste ikke være rett å sy en av den nyeste ”Flå-typen”. Slike trøyer har ikke vært brukt oppover i dalen med unntak av noen få gårder. Her må en satse på en fiskekjølkje av den gamle typen slik som en finner den for eksempel i Hol.

Mine personlige favoritter (bilde 27) er trøya til Aslak Guttormsgard fra Dagali (DAG41), HFN3609 fra Flå og HFN 3602 fra Øvre Hallingdal. (På bilde 27 er ikke bare trøya til Aslak med, men også en kopi som jeg har håndsydd på gamlemåten). Hvilken jeg kommer til å sy til slutt vil avhenge av hvilken jeg finner mest høvelig brok og vest til. Helhetsinntrykket er viktig.

HFN 3609	HFN 3602	DAG 41 (kopi og original)
		
		

HFN 3609 (1050)

HFN 3602 (

DAG 41 (kopi og original)

Figur 27. Bildeserie over mine ”personlige favoritter” nemlig: Trøya til Aslak Guttormsgard fra Dagali (DAG41) (både kopi og orginal avbildet), HFN3609 fra Flå og HFN 3602 fra Øvre Hallingdal. Første del av serien på forrige side.

REFERANSER

Litteratur:

Bunader frå Hallingdal : Flå, Nes, Gol, Hemsedal. - Gol 1987. - 39s. (Bunadsbrosjyre).

FLATEN, Hans: Hemsedal 1814-1914. - Hemsedal 1914 (Nynorsk 1951). - S.203-204..

NES HISTORIELAG: Nes i bilder og tekst 1865-1999. - Ål 2001. - 352s.

NOSS, Aagot: Johannes Flintoes draktakvarellar. - Oslo 1970. - S.26-31.

- Joachim Frichs draktakvarellar. - Oslo 1973. - S.79-96.

- Norske folkedrakter. Adolph Tidemand og folk han møtte. - Oslo 1981. - S.152-203

- Nærbilete av ein draktskikk : frå dåsaklede til bunad. – Oslo 1992. – 326s.

RANDEN, Gro: Gamle bunadsplagg i Nes. - I: Dølaminne 1983. - S.36-42.

REINTON, Lars: Folk og fortid i Hol, b.2. - Oslo 1943. - S.585-606.

RØNNING, John: Nesboka. Bygdehistorie for Nes i Hallingdal. - Oslo/Gjøvik 1981. – 660s.

SCHACK, Ole Ulrik: Devegge. Ei slekt frå Nes i Hallingdal. – Nes 1991. – 109s.
(Stensiltrykk).

SVARTEBERG, Kristen: Aal bygdesoge, b.2. - Oslo 1955. - S.105-108, 390-405.

Websider:

Digitalarkivet: www.digitalarkivet.no

Galleri Nor: www.nb.no/gallerinor

Norsk folkemuseum, Primus Web: www.norskfolke.museum.no/primusweb/